

Nyhedsbrev april 2011

Forebyggelse af arbejdsulykker i bygge- og anlægsbranchen er målet for forskningsprojektet SIBA. Projektet har foreløbig påvist overraskende tendenser i arbejdsulykkestatistikkerne og mundede i november 2010 ud i et stort forskningsseminar. Her blev der blandt andet kastet nyt lys over branchens sikkerhedspraksis og arbejderne egen forståelse af sikkerhed og risiko.

I starten af november 2010 var forskere og repræsentanter for bygge- og anlægsbranchen samlet til seminar i DGI-byen i København. Arrangørerne var forskere fra SIBA-projektet, hvis titel står for Sikkerhed I Bygge- og Anlægsbranchen. På seminaret var der langt mellem sundhedsfaglige termer og tørre tal. I stedet var det bløde værdier som arbejdskultur, praksisfællesskaber, sansende tryk og følelser, der stod øverst på dagsordenen. Hovedtalerne var nemlig de to anerkendte sikkerhedsforskere Silvia Gherardi og Antonio Strati fra Sociologisk Fakultet på det italienske Trento Universitet. Begge tager udgangspunkt i sikkerhedspraksis som en række uskrevne regler, der opstår og videreføres indenfor en afgrænset gruppe af mennesker, fx et murersjak.

Uansvarlig eller kontrolfreak?

Silvia Gherardi lagde for med en gennemgang af forskellige former for 'praksisfællesskaber', dvs. erhvervsgrupper med hver deres uskrevne regler for sikkerhed og forebyggelse. Hvordan man undgår ulykker på arbejdspladsen, ser ifølge Gherardi vidt forskelligt ud, alt efter om man er bygningsarbejder eller ingeniør. Hvor ingeniører typisk betragter arbejdsulykker som noget, der kan og skal undgås gennem tilstrækkelig planlægning, har bygningsarbejderne en mere umiddelbar tilgang til arbejdsulykker: Ulykker er uundgåelige og en nødvendig del af det at lære et håndværk. Den gode ingeniør tænker fremad og i detaljen; den gode bygningsarbejder har erfaring om opgavens mulige faldgruber på egen krop.

Derfor, forklarede Gherardi, kan ingeniører og bygningsarbejdere ikke altid forstå hinanden. Bygningsarbejderne opfatter måske ingeniørerne som "nogle, der bare vil kontrollere". Og ingeniørerne på deres side vil ofte have svært ved at anerkende en tilgang til arbejdet, hvor hovedvægten er lagt på "at holde sig årvågen og opmærksom."

En kvalificeret indsigt i de forskellige branchers praksisfællesskaber er ifølge Gherardi alt-afgørende for udviklingen af brugbare forebyggelsesmetoder i byggebranchen.

Professor Silvia Gherardi forelæser om praksisfællesskaber

Hør om taget holder

Det at erfare arbejdsprocesserne på egen krop er også centralt for Antonio Stratis undersøgelser af oplæring indenfor byggefagene. I årenes løb har han iagttaget, hvordan alle sanser er med, når et håndværk skal læres: eksempelvis når savværksarbejdere vurderer bræddernes tykkelse ved at mærke deres vægt med hænderne. Og når en lærling bliver sat ind i noget nyt, er det ikke gjort med ord alene - tværtimod vil han som regel blive sat til både at mærke, løfte og lytte til materialerne.

Professor Antonio Strati gennemgår sine undersøgelser om oplæring

Antonio Stratis bidrag på seminaret stemte fint overens med de iagttagelser, som forskerne i SIBA-projektet har gjort sig i løbet af de knap to år, der er gået, siden projektet blev skudt i gang:

- "De tømrerlæringer, jeg har interviewet i forbindelse med vores forskningsprojekt, refererer alle til en form for 'kropslig følelse', når de skal forklare, hvad der er sikkert, og hvad der ikke er," fortæller antropolog og Ph.D-studerende Regine Grytnes fra Arbejdsmedicinsk Klinik på Regionshospitalet Herning.

- "For en tømrer, der arbejder på taget, handler sikkerhed om at 'mærke taget' og 'lytte til forkerte lyde', mens han arbejder. På den måde vurderer han, om underlaget holder, og hvad risikoen er for at falde ned," forklarer hun og fortsætter:

- "Mange af lærlingene har forklaret, hvordan dét at arbejde med sikkerhedslinjer føles usikkert. For linerne fjerner fokus fra de kropslige fornemmelser, som de er afhængige af, når de arbejder."

Antropolog og Ph.D-studerende Regine Grytnes forsker i sikkerhedspraksis blandt tømrerlæringer

Mod nye forebyggelsestiltag

Samtidig var dagens seminar med til at cementere endnu en vigtig pointe for forskerne i SIBA-projektet:

- "Hvis vi skal nå frem til en bedre forebyggelse af arbejdsulykker i fremtiden, er vi nødt til at arbejde tværfagligt," fastslår SIBA-projektets leder, Kent Nielsen.

- "Sikkerhed handler ikke kun om, at man opstiller nogle retningslinjer og sender sine medarbejdere på et kursus, hvor de lærer reglerne udenad," fortsætter han.

- "Det, vi har set i SIBA-projektet, og som både Gherardis og Stratis forskning er med til at underbygge, er derimod, at sikkerhed beror på en hel masse faktorer. Hvis vi kan få de forskellige faggrupper, der er involveret i et byggeri, til at forstå hinanden bedre - og hvis vi kan gøre dem mere bevidste om, hvorfor de arbejder på den måde, de gør - så tror jeg på, at vi kan forebygge arbejdsulykker langt mere effektivt, end vi gør nu."

Antallet af arbejdsulykker afhænger af konjunkturerne

Der er således håb forude for de mange, der kunne efterlyse en bedre ulykkesforebyggelse i bygge- og anlægsbranchen. Men går man fra de bløde værdier til de tørre tal, er der imidlertid ingen særlig grund til at kippe med flaget: Antallet af arbejdsulykker er nemlig stort set uændret siden begyndelsen af 1980'erne. Dog er visse typer af skader, fx øjenskader, markant

SIBA står for **S**ikkerhed **I** Bygge- og **A**nlægsbranchen.

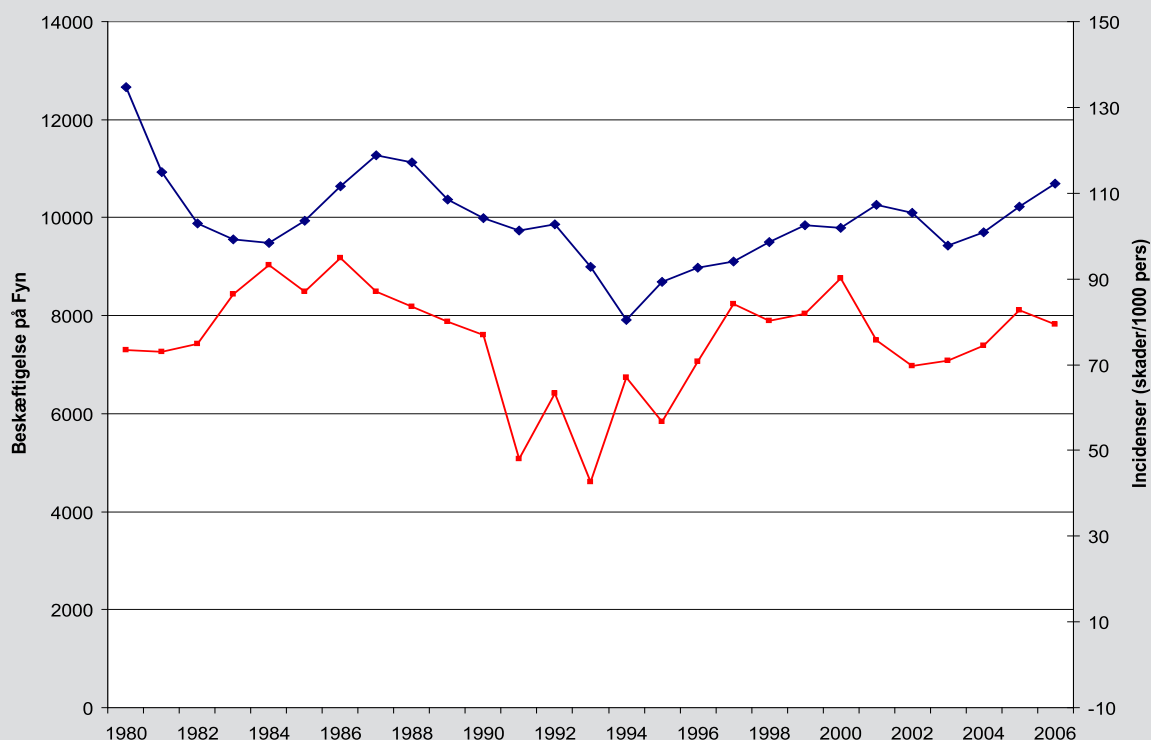
I SIBA-projektet samarbejder psykologer, læger, antropologer m.fl. om at afdække årsager til arbejdsulykker i bygge- og anlægsbranchen. Det gør de bl.a ved at undersøge udviklingen af risikoforståelse og sikkerhedspraksis hos både lærlinge og erfarne bygge- og anlægsarbejdere. Formålet er at udvikle en strategi for forebyggelse af arbejdsulykker indenfor bygge- og anlægsbranchen.

SIBA-projektet er finansieret af Arbejds miljø forskningsfonden og afvikles i perioden 2009-2012. Det er et samarbejdsprojekt mellem Arbejdsmedicinsk Klinik ved Regionshospitalet Herning, Det Nationale Forskningscenter for Arbejds miljø samt UlykkesAnalyseGruppen ved Odense Universitetshospital.

SIBA-projektet er inddelt i tre mindre projekter: **SIBA A** der følger forskellige sjak indenfor bygge- og anlæg; **SIBA B** der følger ti lærlinge, både under deres skoleophold og ude ved mester, og bl.a inddrager interviews med lærere, mester og kollegaer omkring lærlingene; og **SIBA C** der analyserer data fra skadestuen på Odense Universitetshospital mhp. at undersøge årsagerne til - og konsekvenserne af - ulykker i bygge- og anlægsbranchen.

For yderligere information kan projektleder Kent Nielsen kontaktes: kent.nielsen@vest.rm.dk

Skadeincidenser og beskæftigelse i byggeriet på Fyn

Antallet af ulykker i bygge- og anlægsbranchen 1980-2007

Figuren viser de registrerede ulykker på skadestuen i Odense i årene 1980-2006. Den røde kurve viser antallet af beskæftigede i bygge- og anlægsbranchen, mens den blå kurve viser antallet af skader pr. 1000 ansatte i branchen. Overordnet ses en ulykkehyppehed, der svinger mellem 50-90 skader pr. 1.000 ansatte. Der ses over tid intet fald i antallet af skader.

faldende, og det tyder på, at håndværkerne er blevet bedre til at bruge deres øjenværn.

Overlæge Flemming Lander fra Arbejdsmedicinsk Klinik i Herning har set nærmere på skadestuens arbejdsulykkesstatistik i en 27-årig periode frem til foreløbig 2006. Gennem sit analysearbejde har han bl.a. kunnet konstatere et mønster mellem antallet af ulykker og konjunkturerne indenfor bygge- og anlægsbranchen:

- "Hvis vi bruger antallet af beskæftigede i bygge- og anlægsbranchen som indikator for konjunkturerne, kan vi se at der har været flere byggekriser i observationsperioden, men mest udtalt fra 1988 til 1993," forklarer Flemming Lander.

- "Det interessante er, at i den periode faldt antallet af skader dobbelt så meget som forventet. Ulykkerne steg så lige så brat igen, da konjunkturerne vendte i midten af 1990'erne," fortsætter han og tilføjer

- "Det samme mønster ses både i byggekriser før og efter denne periode, men tendenserne er ikke lige så udtalte."

Hastværk er lastværk

Fald og stigninger i ulykkesforekomsten handler altså ikke alene om, hvor mange der bliver ansat i bygge- og anlægsbranchen til forskellige tider. Arbejdstempoet og omfanget af overarbejde har til alle tider spillet ind på, hvordan og hvor sikkert vi arbejder:

Ulykkehyppeheden i bygge- og anlægsbranchen stiger og falder med samfunds-

- "Under højkonjunkturer vil man oftere end under lavkonjunkturer påtage sig ekstra arbejde. Det øger i sig selv håndværkerens risiko for at komme til skade på arbejdet," påpeger Flemming Lander.

- "Samtidig kan man forestille sig, at håndværkerne er hurtigere og er mere risikotagende i højkonjunkturer sammenlignet med lavkonjunkturer, hvor der er længere mellem jobbene og måske bedre tid til at gøre byggepladserne mere sikre. Og måske springer man ofte over, hvor gærdet er lavest, når man har travlt – og det er jo altid risikabelt," siger Flemming Lander.

UlykkesAnalyseGruppen og skadestuen ved Odense Universitetshospital

I forbindelse med SIBA-projektet analyserer overlæge Flemming Lander data fra skadestuen i Odense.

Denne skadestue vurderes normalt som repræsentativ for alle danske skadestuer ud fra forhold som befolkningssammensætning og arbejdspladstyper i skadestuens dækningsområde.

Skadestuen i Odense er desuden valgt, fordi der her foregår en udvidet registrering i samarbejde med UlykkesAnalyseGruppen ved Odense Universitetshospital. Dermed findes der her detaljerede informationer om alle, der henvender sig - også patienter, der ikke har et dansk CPR-nummer, og som derfor normalt ikke vil blive registreret ved henvendelse til en dansk skadestue.

Ulykkes Analyse Gruppen

Forhastet oplæring

En anden faktor, der ifølge Flemming Lander kan være værd at se nærmere på, er sammenhængen mellem oplæring og ulykkesrisiko:

- "I perioder med lavkonjunktur tager bygge- og anlægsbranchen ikke så mange nye, unge og uerfarne folk ind, som de gør, når der er højkonjunktur. Oplæringen af nye folk kommer måske også til at gå lidt for stærkt, når man har travlt, og det kan være med til at øge risikoen," forklarer han, inden han bringer en sidste iagttagelse på banen:

- "Ulykkesrisikoen er størst hos de yngste. De er typisk også de mest uerfarne og mest risikotagende. Det er et velkendt fænomen, som går igen i andre sammenhænge, fx i trafikken."